

Oponentský posudek na diplomovou práci Moniky Polenové

Pojetí spravedlnosti u Johna Rawlse a jeho kritika u F.A. von Hayeka

Autorka se zaměřila na dva základní úkoly, jednak ukázat vývoj teorií spravedlnosti počínaje Anaximandrem a Kantem konče, a jednak představit dnes patrně nejvlivnější teorii spravedlnosti, jíž je teorie Rawlsova. Na konci je kapitola věnovaná Hayekovi, v níž se měla probírat jeho kritika Rawlse a vůbec pojmu spravedlivé společnosti. První část má vytvořit historické pozadí pro část druhou. Toto rozvržení je koncepční a třeba jej ocenit.

V první části je nejzdařilejší a také nejpropracovanější kapitola věnovaná Aristotelovi, v níž je zřejmé, že autorka porozuměla základní myšlence Aristotelovy koncepce spravedlnosti, totiž že spravedlnost nemůže být nerozlišující rovností či stejností. Ostatní pojetí spravedlnosti jsou někdy až příliš stručné a chtělo by je více navázat na základní jednotící linii, jíž je otázka, jaký je vztah mezi nimi a Rawlsovou teorií. Pasáž o Kantovi je bohužel snad ta nejstručnější, ačkoliv, jak sama autorka uvádí, je Kant z celé filosofické tradice pro Rawlse nejzásadnější. Zde by se dalo poukázat na další prvky společné Kantovi a Rawlsovi, stejně jako na prvky, jimiž se liší. Autorčino vymezení svobody podle Kanta je přinejmenším zavádějící. Morální principy nejsou u Kanta otázkou výběru, byť rozumného, jak tvrdí autorka na s. 21, nýbrž jsou dány jako morální zákon, jemuž se jedinec musí podříditi, aby se stal svobodným.

Druhá část se nejprve věnuje způsobu, jímž se Rawls vyrovnává s pragmatismem a utilitarismem a vysvětluje se pojem formální spravedlnosti a její principy. Autorka je popisuje pečlivě a dokáže rozpoznat, na kterou koncepci nebo interpretaci Rawls reaguje. Výklad pokračuje kapitolou o principu diference, u něhož si autorka správně všimá otázky nejméně zvýhodněných jako kritéria, podle něhož se posuzuje míra (institucionální) spravedlnosti v dané společnosti. Dále se podrobně představují dva stěžejní pojmy Rawlsovy teorie, tedy „původní stav“ a „závoj nevědomosti“. Ostatní principy jsou vyloženy rovněž způsobem, jenž svědčí o schopnosti promýšlet jejich souvislosti. Oceňuji, jak autorka klade Rawlsovi otázky a formuluje, jak by na ně Rawls odpověděl.

Poslední část je však vystavěna poněkud disproportčně s ohledem na základní téma práce. Těžištěm tu měla být Hayekova kritika Rawlsovy teorie spravedlnosti, resp. pokus vyvodit ji z jeho prací. Ale místo toho se tu provádí samostatný výklad Hayekových teorií, aniž je jasné, jak přesně se to vztahuje k tomu, co autorka vyložila v předchozích dvou částech. Je to promarněná příležitost, protože by mohlo být opravdu plodné, kdyby se analyzovalo, zdali Hayek dokáže vyvrátit Rawlsovu teorii spravedlnosti.

Po stylistické stránce působí poněkud nepřiměřeně, že v práci akademického charakteru se objevují formulace jako „lidem dává ‚kolektivní svobodu‘, tedy v mých představách něco jako...“ Formulace, v nichž je příliš upřednostněn subjekt autora.

Pro výše uvedené kvality je to práce, kterou lze i přes výše uvedené námítky doporučit k obhajobě.